

Література

1. Клименко М.О., Прищепа А.М., Вознюк Н.М. Моніторинг довкілля. Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2006. – 360 с.
2. Колговский Е.Ю. Изучаем малые реки. – Ярославль: Академия развития, академия Холдинг, 2004. – 224 с.

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ЛАНДШАФТНОГО ЗАКАЗНИКА ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ «ХРИСТАНІВСЬКИЙ» У ЛОХВИЦЬКОМУ РАЙОНІ

Смоляр Н.О., Захарченко В.В.

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

В сучасних умовах всебічного посилення антропогенного впливу на природні екосистеми особливого значення набуває проблема збереження біорізноманітності, в тому числі його раритетного генофонду [1]. Створення природно-заповідних територій (установ) саме й спрямовано на збереження екосистем, як середовищ існування представників біорізноманітності, й забезпечення цілісності природних комплексів. Розробці сучасної стратегії заповідної справи в Україні сприяють Закони України «Про природно-заповідний фонд України», «Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2002-2015 роки» та інші державні документи. Розвиток заповідної справи, розбудова екомереж та природозаповідання – сучасні природоохоронні концепції. У цьому відношенні пріоритетним напрямком стратегії заповідної справи є проведення комплексних екосистемних досліджень, які є основою для науково обґрунтованої оцінки та подальшої оптимізації природно-заповідного фонду (ПЗФ), призначеного для збереження біологічної та ландшафтної різноманітності на національному та регіональних рівнях.

Необхідність проведення комплексних досліджень із виявлення нових природних ділянок для збереження на території Полтавської області обумовлена, насамперед, розбудовою регіональної екологічної мережі, в основі якої лежить оптимізація (розширення) площ заповідних територій у адміністративних районах області, оскільки відсотки заповідності по кожному з них суттєво різняться.

Лохвицький район належить до таких в області, що мають показник заповідності нижче середнього (1,7% проти 4,02 для області в цілому). З іншого боку, природний потенціал району високий (наявність різноманітних типових природних екосистем уздовж долини р. Сула, яка територіально входить до регіонального екологічного коридору, багатий рослинний і тваринний світ з наявністю раритетів біорізноманітності) і має достатній резерв для підвищення кількісного та якісного показників заповідного фонду. Із цієї у 2003 році групою науковців – членів Полтавської обласної організації Українського товариства природи у складі доктора біологічних наук Байрак О.М., кандидатів наук Стецюк Н.О., Слюсара М.В. були проведені наукові комплексні дослідження природних екосистем на території району. Серед перспективних для заповідання були визначені такі об'єкти: «Балка Поповиця», «Урочище Лаптур», «Артополот», «Панський маєток», «Романиха» та «Христанівський» [4].

Територія проектного заказника «Христанівський» знаходиться в околицях с. Христанівка (правий берег р. Сула) і репрезентує заплаву р.Сули до лівого берега річки в околицях с. Бодаква та заболочену частину нижче с. Бодаква до притерасної частини, яка значна масивом вільшняків. Площа проектного об'єкту біля 1500 га. У природному відношенні територія заказника являє собою комплекс ландшафтів долини р. Сула з типовими рос-

линним світом. За пріоритетними критеріями наукової цінності для неї характерні високі показники ландшафтної, ценотичної, флористичної репрезентативності та унікальності на фоні значної екологічної та народногосподарської цінності.

Степова рослинність приурочена до крутосхилів правого корінного берега р. Сули в околицях с. Христанівка. Схили на деяких ділянках почленовані невеликими ярами, які звичайно зайняті чагарниками із родів *Rosa* L., *Armenica* Scop., подекуди – приземкуватими деревами *Pyrus* L. Весною в таких ценозах формуються синузії ранньовесняних лісових видів рослин: *Ficaria verna* Huds., *Corydalis solida* Clairv., *Gagea lutea* (L.) Ker.-Gawl., *Scilla siberica* Haw. Останній вид занесений до регіонального списку. Ліс (кленово-липово-дубовий) тінистий (зімкненість до 0,8). Підлісок не виявлений. Зустрічається поодинокі *Corylus avellana* L., *Euonymus verrucosa* Scop., рідше – *Crataegus* L. Травостій весною має одноярусну будову і висоту до 20см. Основною домінантою його є *Aegopodium podagraria* L. Вільшники займають знижені перезволожені ділянки в притерасі на уступі борової тераси. Найбільші площі болота займають на лівому березі р. Сула на заплаві у напрямку до притерасної частини (на південь від с. Бодакв, урочище Закорпилівка). На обводнених ділянках тут поширені чагарникові болота із участю *Salix triandra* L., *S. pentandra* L., *S. aurita* L., *S. cinerea* L., місцями – із *S. alba* L. На дослідженій ділянці вздовж основного русла р. Сула та на чисельних затоках добре розвинена прибережно-водна та водна рослинність із домінуванням *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud. *Schoenoplectus lacustris* (L.) Palla, *Typha angustifolia* L., *T. latifolia* L., *Spirodela polyrrhiza* (L.) Schleid., *Ceratophyllum demersum* L., *Lemna minor* L., *Nuphar lutea* (L.) Smith. Науково цінним явищем є наявність на території проектного заказника фрагментів грабово-дубових лісів. У деревостанах разом із *Carpinus betulus* L зустрічається його спутній центральноєвропейський вид *Cerasus avium* (L.) Moench. Саме у складі синузії ранньовесняних ефемероїдів таких угруповань виявлені ценопопуляції *Scilla bifolia* L. (погранично-ареального виду занесеного до регіонального списку), які є одними з найбільших для території Полтавської області. В цілому, у флорі поширеного заказника виявлено 13 рідкісних видів рослин, серед яких три – занесені до Червоної книги України (*Orchis palustris* L., *Dactylorhiza incarnata* Soo, *Salvinia natans* (L.) All.), 10 – до регіонального списку (*Corydalis cava* (L.) Sweigg., *Dentaria bulbifera* L., *D. quinquefolia* Bieb., *Scilla siberica* Haw., *S. bifolia* L., *Vinca minor* L., *Primula veris* L., *Inula helenium* L., *Valeriana exaltata* Mikan., *Nymphaea alba* L., *Utricularia vulgaris* L.).

Багатим і різноманітним є тваринний світ проектного заказника. У різні пори року в даній місцевості зустрічається 256 видів наземних хребетних, які об'єднані у 26 рядів, 70 родин та 163 роди. Серед них відмічено п'ять видів, які занесені до Європейського Червоного списку, 14 – до Червоної книги України, 29 – до регіонального списку [4].

Проектований ландшафтний заказник «Христанівський» представляє собою гармонійно поєднані мальовничі ландшафти долини р. Сула із типовим рослинним світом і пропонується для охорони в ранзі ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Христанівський», оскільки на його території представлені майже всі природні ландшафти, характерні для долини р. Сула. На його території слід заборонити розорювання, заліснення схилів, перевипасання лучних та лучно-степових ділянок худобою, випалювання сухої трави на степових схилах у ранньовесняній та літній періоди. На лучно-болотних ділянках можливе регульоване випасання у другій половині літа в комплексі з сінокошінням. Доцільно також регламентувати збір лікарських рослин, грибів, у лісових масивах слід заборонити вирубування, окрім санітарного, заборонити меліоративні роботи, використовувати відкриті степові ділянки заказника для

розширення сільського кладовища та ін.

Таким чином, проєктований ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Христанівський», за умови його створення, стане важливим природно-заповідним об'єктом Полтавської області і ключовою територією Сулинського екокоридору регіональної екологічної мережі.

Література

1. Байрак О.М., Проскурня М.І., Стецюк Н.О. Еталони природи Полтавщини. Розповіді про заповідні території. Науково-популярне видання. – Полтава: Верстка, 2003. – 212 с.
2. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини. – Полтава: Верстка, 2005. – 248 с.
3. Байрак О. М., Стецюк Н. О. «Рідкісні лісові рослини існуючих та перспективних природно – заповідних Полтавщини» // Наукові записки Полтавського педінституту. Серія природнича (до 80 – річчя Полтавського педагогічного інституту). – Полтава, 1995
4. Звіт за проведення наукових досліджень по темі «Комплексні дослідження природних екосистем Лохвицького району Полтавської області з метою створення нових природно-заповідних територій району» / О.М. Байрак, Н.О. Стецюк, М.В. Слюсар. – Харків, 2003. – 52 с. (рукопис).

НАУКОВЕ ОБГРУНТУВАННЯ РОЗШИРЕННЯ МЕЖ БОТАНІЧНОГО ЗАКАЗНИКА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ «КОТОВЕ» (ЗІНЬКІВСЬКИЙ Р-Н, ПОЛТАВСЬКА ОБЛ.)

*Стецюк Н.О., Кльокта М.О., Кльокта О.М.
Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка*

Ботанічний заказник «Котове» створений згідно рішення Полтавської обласної ради від 27.10.94. Розташований об'єкт площею 200,6 га в околицях с. Хижняківка на території Котелевського лісництва (кв. 78, 79) і знаходиться у користуванні Диканського лісомисливського господарства «Диканське» та Малобудизанської сільської ради.

Територія ботанічного заказника являє собою унікальний у науковому відношенні природний комплекс листяного лісу, лучних, заболочених ділянок та старорічищ із добре збереженою флорою та рослинністю на заплаві р. Ворскли (на правому березі). Урочище Котове являє собою частину балкової долини старого русла р. Ворскли, правобережний схил якої заліснений, заплава – заболочена, вкрита лучною та болотною рослинністю, в притерасній частині сформований вільшняк.

У ботанічному відношенні всі природні комплекси урочища: широколистяний ліс, лучні ділянки, заболочені вільшняки – є цілиними. Їх загальна геоботанічна та флорососологічна характеристика наводились нами раніше [1, 2]. Цінною у науковому відношенні ботанічною знахідкою є місцезнаходження (єдине у Полтавській області) у притерасному вільшняку *Equisetum telmateia* Ehrh. – реліктової рослини, яка занесена до регіонального списку (понад 300 особин). Виявлені екземпляри досягають до 90-100 см. Особини виходять також на лучні ділянки; тут також чисельний локалітет (декілька сот екземплярів), але менший за площею. За літературними даними цей вид для Полтавщини не вказується у Флорі України, хоча відомі гербарні збори Курінного.

Із метою з'ясування наукової цінності прилеглих до ботанічного заказника «Котове» ділянок із різними типами рослинності та рідкісними видами біорізноманітності у червні 2008 р. (1.06.2008 р.) був здійснений експедицій-